

Aidiyetler

Aidiyetler Krizi

Zamanımızın görünen krizlerini herkes biliyor, görünmeyen krizi ise eski aidiyetlerin kaybolması. İnsanların elli yıl önce hayatının merkezinde olan, *ulus* gibi, *hayatı boyunca çalıştığı yer* gibi, *devlet* gibi değerlerin yerine başka değerler geliyor. Eski kurumları sarsan değerler.

Snowden vak'asıyla ilgili bir blog yazısında artık devletin bağlılık kültürü üretmediğini okumuştum. Propaganda makineleri insanların eskisi kadar devlete ve onun hikayelerine bağlı olduğunu söylüyor ama eriyen sınırlar sayesinde insanlar birbirlerinin hikayelerini öğrenebiliyor. İnternet, önceden sadece ufak bir azınlığın elinde bulunan *diğer kültürlerden insanları tanıma* imkanını hepimize bahşetti ve *düşmanın* anlatıldığı kadar *kötü* olmadığını gördük.

Buna mukabil yeni aidiyetler ortaya çıkıyor. Marka aidiyetleri, takım aidiyetleri, sosyal medya aidiyetleri. Eskinin *ciddi* insanlarına komik gelecek aidiyetler bunlar. Sosyal medya üzerinde konuştuğum insanların pek çoğuyla, *normal* hayattakinden daha samimi olabiliyorum. Fikir olarak yine yakın veya uzağız ama fikri yakınlık ve uzaklığın yol açtığı sonuçlar artık eskisi kadar derin değil.

Bunların kurumları taşıyan değerleri nasıl etkileyeceğini bilmiyoruz. Devlete bağlılık eskisi kadar revaçta değilken, şirketler artık ömür boyu iş garantisi vermezken, insanları bunların temsil ettiği değerler uğruna, (bence yerinde bir tabirle) *sömürmek* daha ne kadar mümkün olacak? Napoleon *insanlara savaşmaları için yüksek değerler sunmanız gerek, kimse canını günde beş kuruş için tehlikeye atmaz* diyordu ve bizim nesil, bu *yüksek değerlerin* pek de yüksek olmadığını anladı. Elimizdeki değerler erirken, harcı bu değerler olan kurumlar yaşamaya devam edebilir mi?

İdeolojik/ulus devletlerin yaşama şansı bu sebeple zayıflıyor ancak bunların yerini ne alacağını bilmiyoruz. *Tek ideoloji menfaat* diyeceğimiz günlere mi kaldık, yoksa insanların daha kof, daha manasız bir takım ideolojiler ürettiğini mi göreceğiz? Bir insanın *dünyanın kurtuluşu* uğruna (adı savaş da olsa) cinayet işlemesi kötüdür, ancak insanın *futbol takımı* uğruna cinayet işlemesi daha kötüdür ve dünyanın tarihi büyük ideolojilerin ölümünün her zaman (bir tür olarak) *ideolojinin ölümü* demek olmadığını gösteriyor.

Kamu düzenini sağlamak için ortak bir takım mit ve kültüre ihtiyaç duyan ulus devletlerin artık bu temel değerleri ortadan kalkınca, kamu düzeni ne şekilde sağlanabilecek?

Gezi ve akabindeki bölünmüşlüğün temelinde de böyle bir aidiyet krizi görüyorum. İnsanlar devlet, millet, din, parti ve sair modası geçmiş aidiyetleri istemiyor ancak kendilerini bağlayacakları bir yer de bulamıyorlar. Aidiyet oluşturma niyetinde olan organizasyonların tamamı, eski aidiyetler cinsinden konuşuyor ve bu sebeple ilginç gelmiyor insanlara. AKP'ye sinir olanlar, o sebeple doğrudan CHP'ye yakın durmuyor, devletin karşısında duranlar başka bir devlet fikrine sıcak bakmıyor; Türkiye'de bütün dikeyleri yatay hale getirebilecek böyle bir aidiyet krizi mevcut.

Aitlik ve Topluluk

İnsanın (bir yere/bir kişiye) ait olmak gibi bir *kusuru* var. Kendine ürettiği bir mecburiyet. Gerçekte belki yok böyle bir mecburiyeti, ancak aksi durumu o kadar geriyor ki, ait olmak adına her tür saçmalığa, kötülüğe katlanabiliyor.

Stanford Hapishane deneyi adında bir psikoloji deneyi vardır. Normal insanların işkencecilik *rütbesi* kazandığında, profesyonel işkenceciler gibi davranabildiğini iddia eder.

İnsanın birey halinde kötülük yapması nisbeten zor. İmkansız değilse de, kendi başına kalmış insanın, korkularından kurtulup *kötülük düşünmesi* daha zor.

Kötülük bir kimliğe *ait olmanın* basit ahlaki kriterlerden fazla önemsendiği topluluklarda ortaya çıkar. İnsanlar böyle bir topluluğa girdiklerinde, aidiyetlerini her şekilde göstermeye, anlatmaya meyyaldır. Topluluktan ayrılmak, onun yarattığı tüm dünya ve anlam çevresinden ayrılmak anlamına geldiğinden zordur. Birey toplulukta eridikçe, *kimliği* topluluğa ait hale gelir, kendi başına karar verme hassası zayıflar. *Hayır* demesi imkansızlaşır.

Tüm dünyası topluluğa aidiyet haline gelmiş birine her kötülüğü, topluluğun refahı/kurtuluşu bahanesiyle yaptırabilirsiniz. Yeryüzünde kaynaklar kısıtlı ve topluluklar da bu kaynaklar için mücadele ediyor. Bireyi zengin edecek, ömrünün sonuna kadar müreffeh yaşatacak miktarda kaynak, topluluk haline geldiğimizde yetmiyor ve topluluğun refahı gözetilmeye başlanıyor.

Topluluğu yönetenler için de böyle. Karar alma süreçleri daha soyutlaştığı için, maksat uğruna kötülük de dahil her yolu daha kolay kabullenabiliyorlar. Yaptıkları planların sadece plan olduğunu, ellerindeki haritanın yeterince detaylı olmadığını, amaçlarının hakikat olmadığını unutabiliyorlar. Topluluğunun şahsiyetinde mündemiç ve onun yayılması, kuvvetlenmesi için tüm cihazlarını, aklını, hayatını seferber etmiş insanlar görüyoruz. Ahlak, burada, topluluğun yaşaması ve güçlenmesi için ne gerekiyorsa, onu yapmak anlamına geliyor.

Sonra *Allah rızası* diye başlamış toplulukların, nasıl aynı Allah'a inanan insanları öldürdüğünü düşünüp duruyoruz.

Çözüm ne olabilir?

İnsanlara kötülük etmeleri gerekmeyen aidiyetler sunmak herhalde. İnsanlara topluluk şuuru verebilmek, iyilik peşinde topluluklar oluşturabilmek, onlara kendilerini iyilik için *feda edebileceklerini* anlatmak.

Bir yere ait olmamak, insanların kendi öz yalnızlıklarıyla tanışmalarına sebep olduğundan böyle öcü gibi görünüyor olabilir. Buna cevap vermek yerine, onlara bir kimlik sunup, ait olacakları bir topluluk oluşturmak gerek. *Kimsesizlerin kimsesi* belki de böyle bir anlamdadır. *Egosunu bulamamışların egosu*.

Bununla beraber *iyi topluluk* herkes için hedef ve buradaki *iyilik* toplulukların birbirine göre değişiyor. Vatandaşı olduğum devlet *iyi* mesela, bunu tartışmak istemiyorum ve vatandaşı olmadığım devlet *kötü*. Buradaki *iyilik* kriteri o sebeple hayli su götürür.

O sebeple bir noktada, toplulukların bu mücadelesine *evrimsel* bir bakış geliştirmek gerekir. *İyi* hayatta kalmayı beceren toplulukların vasfıdır ve ayakta kalmayı becerenler de *iyilerdir*. Buradaki *imtihan* da bu, önce iyi olmak için ayakta kalmayı mı, ayakta kalmak için iyi olmayı mı tercih edeceğiz?

Benim Gibi Düşünün

Benimle aynı fikirde olanlar çok akıllı ve olmayanlar çok aptal.

Siyasi fikir olarak buna benzer lafları kafasından geçirip, bir de bunlara sair yerden kılıf aramayı seven bir milletiz. Herkes kendi gibi olanı sever, *aynısı değil ama benzeri* cinsinden insanları. *Herkes benim gibi olsa, dünya kurtulur.*

Ara sıra kendimde de bu eğilimi farkediyorum. İnsanların benim gibi düşünmesini istediğim vaki, *düşünmeleri* yetmiyor, *benim gibi düşünmeleri* gerek.

Bunun da sebebi, herhalde, bir tek kendi düşündüğümünden emin olmam. Düşündüğünü bildiğim bir tek ben varım, başkasının düşündüğünden emin olamıyorum, kafasını açıp bakmam mümkün değil. O halde belki de düşünmeden, sadece ezberden, kalbinden, sair uzuvlarından konuşuyordur. Düşündüğünü nasıl bilebilirim?

Benim söylediklerimi söylerse, düşünüyordur. Buradan bilebilirim. Ben düşünüyorum, söylediklerim de düşünce ürünü, *ergo* karşımdaki düşünse, benim söylediklerimi söyler.

Buna benzer gidiyor anladığım kadarıyla tüm bu *liderin etrafında kenetlenme* meselesi. Biri konuşuyor, diğerleri onu tekrar ediyor ve konuşanın *büyük* olduğunu bildiğimiz için, onu tekrar etmek *bizi* büyütüyor.

Lider nasıl yetişiyor, diye soruyorlar. Böyle yetişiyor. Ben söylüyorum, sen tekrar ediyorsun, görüyorum ki sen tekrar etmeyi seviyorsun, hay Allah, ben de söylemeyi seviyorum, o halde birbirimize yumak olalım.

Lider yetişmiyor aslında, birileri konuşurken, tekrar etmeyi seven başkalarına rastlıyor ve olaylar gelişiyor.

İnsanların her manadaki tembelliğini de ekle, iş yapana daha çok iş verir, konuşanı daha çok konuşturur, düşüneni daha çok düşündürür.

İnsan yeryüzünde elinden geleni yapıyor. *Elinden geleni* yapıyor, konuşabiliyorsa konuşuyor, yazabiliyorsa yazıyor, dinleyebiliyorsa dinliyor, okuyabiliyorsa okuyor. Elinden gelenden fazlasını beklersen, düşünmesini, anlamasını, ifade etmesini beklersen ona bir manada *zulmetmiş* olursun. Allah bu insanın fıtratına düşünme hassası koymadıysa, ondan düşünmesini beklemek uçmasını beklemek gibi.

İnsanları seviyorum. Uzağa gitmeye çalışanı da, yakında durup korkanı da, bende öcüler göreni de, bir nev'i melek olduğumu sananı da.

Hakikati gören pek az kişi ve onlar da görmeleri gerektiği için ve ellerinden görmemek gelmediği için görüyor. İnsanların bir tabiat olayından farkı yok, onların şuur sahibi ve kendilerine hakim varlıklar olduğunu iddia etmek, bir safhadan sonra ağaçların kendi yapraklarına hakim olduğunu iddia etmeye benziyor. İnsanlara aptal oldukları için kızanla, ağaçlara yaprak döktükleri için küsen aynı kişi.

Osmanlı'nın son şeyhülislamlarından Mustafa Sabri Efendi'nin Mısır'a gittikten sonraki Cebriyye'ye avdet edişinin sebebini *uğraştığı işlerdeki başarısızlığına* bağlayan birini okumuştum. Bir yaştan sonra insanın *kader ne derse o* diyesi geliyor sanırım. O yaşlarda değilim ancak insandan fazla beklentim kalmadı. Ağacın yaprakları neyse, insanın düşüncesi de o. Rüzgar esince o yaprakları ne kadar tutabiliyorsa, insan da rüzgar esince düşüncesini o kadar tutabiliyor. O sebeple insanlara kızmak yerine rüzgarı anlamaya çalışmak lazım. Ne yönden esiyor ve neden o yönden esiyor?

Entelektüel Teselli

İnsan güvence arayan bir mahluk. Her cinsten varoluşuna tehditle dolu dünyada tutunacak bir dal, dayanacak bir bacak arıyor. Kimisi bunu zenginlikte, kimisi makam ve mevkide, kimisi de bilgi ve *entelektüelcilik* ile arıyor. Hangileri güven buluyor, hangileri kazandığını kaybetmekten korkarak olan güveni de yitiriyor, dışardan bilemiyoruz.

Zenginlik ve mevkiden gelen güvenin sağlam olmadığını okuyarak öğreniyoruz, biliyoruz ki hepsinin sonu mevcut. Ancak *entelektüelliğe dayanan sosyal sermayenin* ne kadar güven verdiği konusunda bir araştırma yok.

Ben okumadım daha doğrusu.

Bu konuda suskunluğun sebebi herhalde eli kalem tutanların büyük kısmının bu sosyal sermaye için veya onu kaybetmemeyi gözeterek yazması. Tarihi galiplerin yazması gibi, neyin yalan, neyin gerçek olduğunu da eli kalem tutanlar yazınca, kalem ve kültür, diğer bütün yollardan daha gerçek, daha doğru bir yola *dönüşüyor*. Halbuki kalem sahiplerinin pek azı, diğer yolları deneyip de yalan olduğunu görecektir tecrübeye sahip.

Entelektüellerin ve (nereden baktığınıza göre beni de içinde sayabileceğiniz) yazar çizer okur takımının dünyayı kendi etraflarında çevirme gayretinde, gevezelerin lafı dolaştırıp kendilerine getirmesi gibi bir hal görüyorum. Birinin parada, birinin sağlam tanıdıkta aradığı güveni *etrafa biliyor görünmek* diye bir hırkada arayan zevatın da, bu güvenin olduğunu sandığı yerde aslında öyle bir güven yok. İnsan parasının, makamının kölesi olabildiği gibi bilgisinin, isminin, şöhretinin, yazarlığının da kölesi olabilir. *Ne için yazıyorum* sorusunu sorup, cevabında azıcık da *ihtiram duysunlar diye* olan birinin, o ihtiramı etrafından görmeye başladığında kimliğine ve söylediklerine hapsolmaması çok zor.

İnsanın Wittgenstein gibi *önceki felsefemi boşver, yenisine bakalım* diyebilmesi için babasından kalan büyükçe serveti fukaraya dağıtabilecek kadar cesur olması da gerek. İtiraf edelim, bu cesaret entelektüellerde de, diğerlerinde olduğu kadar az.

Malumdur ki ben burada zaman zaman ipe sapa gelmez yazılar yazıyorum. Tek ölçüsü aklıma gelmiş olması, üzerinde uzun uzun düşünmem gereken bir isimim, *bunu yazarsam bana ne derler* dediğim bir itibarım, satmam gereken kitabım, sahiplenmem gereken bir mevkim, hoş geçinmem gereken insanlar, okur ihtiyacım, sosyal sermaye merakım, biliyor görünmenin getirdiği sair ihtirama sevgim olsa herhalde yazılara kalın kalın filtreler koyar, mümkün olduğunca ne kadar bildiğimi, ne kadar okuduğumu, belli konularda ne boyutta bir otorite olduğumu göstermeye çalışırdım. Saçmalamaz, belli odaklara bulaşmaz, beynime halkalar takar ve kendimi sosyal kutupların birine bağlamaya çalışırdım.

Buna ihtiyacım yok. Uzun zaman önce bazı yol ayrımlarında bunu reddettim ve birkaç sene sonra kaybolsa ve kimsenin umurunda olmasa da *kafama göre* yazmanın daha iyi olduğuna kanaat ettim. Dünyevi bir faydası yok velakin insanların yazmasına sebep olan bir çok psikolojik saikten arındığım için yazdığım da daha mutmain oluyorum.

Entelektüelin bilgide ve ihtiramda aradığı güveni de Allah'tan başka hiçbir yerde bulamadım. Biliyor olmanın kimseye bir faydası olmadığını, bilakis *aptal görünmemek* uğruna nice canların diline kilit vurduğunu, diliyle kalbi arasına perde çektiğini görüyorum. Aptal görünsem de kalplerin nasıl tatmin olduğundan haberim var, yokmuş gibi yapamam.